

Oslo, 4. desember 2023

Hørings svar på NOU 2023: 13 – På høy tid - Realisering av funksjonshindredes rettigheter

STL (Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn), som samler bredden av tros- og livssynssamfunn til dialog og arbeider for likebehandling, takker for muligheten til å svare på denne høringen.

Vi vil først berømme utvalget for et godt og grundig arbeid. Vi ser også positivt på at vår sektor generelt er inkludert i rapporten på en måte som stemmer godt overens med våre erfaringer.

Tros- og livssynsfrihet generelt

Det er positivt at «Trosfrihet og religionsutøvelse» er viet egne underkapitler både i kapittelet om barn og unge (kap. 8) og i kapittelet om voksne (kap. 13). For ordens skyld skal dette også omfatte *livssynsfrihet* og *livssynsutøvelse*, som alltid henger sammen med trosfrihet og religionsutøvelse.

Begge underkapitler blir fulgt opp med ganske likelydende forslag til tiltak:

- s.120: «Funksjonshindredes *barn og unges* rett til tros- og religionsutøvelse blir styrket gjennom for eksempel tilstrekkelig assistanse og tilrettelagt religions- og livssynsundervisning og *konfirmasjonsforberedelser*.»
- s.235: «*Funksjonshindredes* rett til tros- og religionsutøvelse blir styrket gjennom for eksempel tilstrekkelig assistanse og tilrettelagt religions- og livssynsundervisning.»
- (våre fremhevninger)

Disse punktene er formulert mer som mål enn tiltak, men det er grunnleggende gode mål. De burde konkretiseres i gode tiltak. Det kunne for eksempel inkludere kompetansehevende tiltak for ansatte i skoler eller på sykehjem, gode veiledningsdokumenter og god samhandling mellom offentlige institusjoner og tros- og livssynssamfunn. Utdypende men korte forklaringer av dette følger nedenfor.

STL vil være en naturlig sparringspartner i utforming av slike tiltak. Vi jobber med å utvikle en fagavdeling som skal jobbe forskningsbasert for å styrke det mellomledet vi er mellom det offentlige og tros- og livssynssamfunn. Helse er en av fagområdene vi ser behov for å styrke arbeidet på.

De øvrige forslagene i begge kapitler er generelt også gode. Vi vil gjerne presisere at tros- og livssynssamfunn er del av frivilligheten, og vi anser oss omfattet av tiltakene som inkluderer frivilligheten.

Universell utforming og tilskuddsordninger

Når det gjelder å «stille krav til universell utforming når det gis støtte til idrett, kultur og fritidstiltak for barn og unge» bør det komme med støtteordninger for dette. I tros- og livssynssamfunn kan det være utfordringer med å få universell utforming på plass. Det kan skyldes manglende bevissthet og kunnskap, hvor også vi må ta et økt ansvar selv (som er vår ambisjon med en fagavdeling). Det kan også gjelde stram økonomi eller f.eks. vernede kirkebygg som det ikke er rett frem å gjøre tilrettelegginger ved. I sistnevnte tilfeller vil målrettede tilskudd være viktige. Det er bra at en pott for unge organiseres via LNU. Vi kan forstå at det ikke fins en like åpenbar forvalter for voksne. Det må uansett ikke resultere i at det ikke blir

ordninger for dem. Ungdomsorganisasjoner i tros- og livssynssektoren har sjeldent egne bygg, og voksne med funksjonshindringer får som regel ikke mindre behov for universell utforming og tilrettelegging enn de unge. Det må prioriteres slik at utformingen virkelig blir universell, uavhengig av alder.

Som utredningen understreker, har også tros- og livssynssamfunn plikter, og som forsker Lid påpeker, er det behov for mer innsats på dette området. Det er vi klare over, og det gjøres aktivt arbeid, i det minste i de største tros- og livssynssamfunn, for å bedre dette. Det krever ressurser, både i form av mennesker med kompetanse, og økonomi til å få på plass nødvendige tiltak og utbedringer. Dette viser behovet for målrettede støtteordninger for å styrke dette arbeidet.

Samhandling mellom helse- og omsorgssektoren og tros- og livssynssamfunn, inkludert samtaletenester

En viktig ting vi savner er at tros- og livssynsfrihet kobles opp mot helse- og omsorgssektoren, hvor vi ser et klart behov for å styrke samhandlingen, inkludert samtaletenestene. Som vi beskrev i vårt innspill til utvalget (under del 3: «Tros- og livssynsutøvelse i møte med helse- og omsorgstjenester»), har man samme rett til å utøve sin tro eller sitt livssyn både alene og i fellesskap, selv om man er på sykehus, i omsorgsbolig eller har behov for bistand fra hjemmetjenesten. Det kan kreve en ekstra bevissthet og ikke sjeldent tilrettelegging. Det kan handle om mat, bønnetider, hygiene, hva man ønsker å lese eller lytte til, hvem man ønsker å ha samtaler med, osv. Dette kan gjelde både de som tilhører majoritet og minoritet på ulike måter, og behov for tilrettelegging er kanskje spesielt stort for de med funksjonshindringer.

Et viktig grep for å oppnå dette er å heve kompetansen til ansatte i helse- og omsorgssektoren, slik at ens rettigheter ikke er avhengig av hvem som er på jobb. Det betyr ikke at alle skal ha inngående kunnskaper om alle religioner og livssyn, men at man vet hvordan å stille relevante spørsmål og å ha trygghet til å spørre om det man lurer på, som f.eks. «er det noen ritualer du går gjennom i hverdagen?».

Det er et rimelig mål at man skal snakke forståelig og respektfullt overfor tjenestemottagere. I dag omtaler forskere som Tove Giske (professor i sykepleiervitenskap og forsknings- og utviklingsleder ved VID vitenskapelige høyskole, Bergen) religion som et tabu, hvor nordmenn, inkludert offentlig ansatte, heller unngår å snakke om det i det hele tatt. Ansatte kan være redde for å si noe feil, og tjenestemottakere kan være redde for å bli oppfattet som sære. Dette er imidlertid mulig å løse, slik f.eks. vi har jobbet med barnevernsansatte gjennom vårt prosjekt «BRO» (Barnevern, religion og oppdragelse). Her har vi bl.a. holdt seminarer med barnevernsansatte og representanter fra tros- og livssynssamfunn. Erfaringen er positiv, og ansatte har gitt tilbakemelding om at de opplever å ha fått kunnskap og selvtillit til å adressere religiøse spørsmål.

I 2023 utviklet STL en veileder i samarbeid med Den norske kirke ved Kirkerådet, Norges Kristne Råd og Helsedirektoratet: «Samhandling mellom helse- og omsorgstjenesten i kommunene og tros- og livssynssamfunn». Vi har gjort arbeidet med å oppdatere veilederen, ettersom lovverket det refereres til har fått nye overskrifter, ordlyder, osv. Det er likevel ikke lenger mulig for Helsedirektoratet å være medforfatter for slike veiledere som er laget i samarbeid med interesseorganisasjoner, pga. ny policy. Det svekker naturligvis kredibiliteten og anvendeligheten til dokumentet når det ikke lenger har direktoratets offisielle godkjenning. Det bør derfor prioriteres å lage nye, offisielle veiledere som hjelper offentlige ansatte i å jobbe i tråd med de plikter og rettigheter som er.

I tillegg til kompetanseheving og veiledere, er det en pågående utvikling som bør styrkes og utvikles videre, nemlig et mangfoldig samtaletenestetilbud, med et nettverk av samtalepartnere fra ulike tros- og

livssynssamfunn. Flere sykehus, universiteter, fengsler og militæret har nå testet ut eller etablert stillinger med blant annet sykehusimamer, felthumanister og andre. Tidligere var det bare prester fra Den norske kirke som gjorde dette. Erfaringene så langt er positive, og det bidrar til at pasienter og brukere får styrket sin tros- og livssynsfrihet.

En eksempelhistorie vi har fått fra en imam handler om en deprimert muslimsk pasient. Når vedkommende fikk snakket med imamen, fikk hun endelig forklart at hun hadde vanskelig fordi hun ikke fikk gjennomført rituell bønn pga. manglende hjelp til vasking. Imamen klarte å tilrettelegge for denne hjelpen, og pasienten bedret seg raskt. Det gjorde henne i stand til å motta den hjelpen hun trengte for å bli frisk. Ikke bare slapp hun å være redd og deprimert, men kunne fokusere på rehabilitering. Slike samtaletenester er en viktig satsing for å sikre tros- og livssynsfriheten generelt – ikke minst til de som kanskje opplever at terskelen er ekstra høy for å spørre. Når det fins en etablert kanal for å snakke med noen, er både terskelen lavere og bevisstheten i institusjonen høyere.

Annet

Til slutt vil vi støtte det som skrives under kap. 5.2, om at det bør forskes mer på samvirket mellom funksjonshindring og andre sosiale kategorier, i tråd med vårt innspill om «dobbelminoriteter». Vi har kun anekdotiske bevis på at f.eks. religiøse minoriteter også kan oppleve diskriminering og fordommer blant sine egne for å være funksjonshindret.

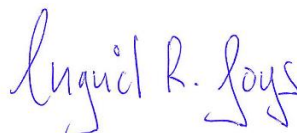
Avslutning

Vi vil igjen berømme utvalget for et godt og grundig arbeid. Vi mener forslagene som direkte eller indirekte involverer tros- og livssynssektoren er gode, men har tydelig behov for konkretisering. Vi har foreslått noen tiltak som omfatter veiledningsdokumenter, kompetanseheving av offentlig ansatte og økt samhandling mellom tros- og livssynssamfunn og helse- og omsorgssektoren, inkludert samtaletenester for eksistensielle og åndelige samtaler. Vi mener dette er viktige tiltak for å styrke tros- og livssynsfriheten til alle generelt og funksjonshindrede spesielt. STL utvikler også en fagavdeling som blant annet ønsker å styrke arbeidet på helsesektoren og bidrar gjerne med ytterligere innspill.

Med vennlig hilsen,
Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn v/

Trond Enger
styreleder

Ingrid Rosendorf Joys
generalsekretær